

YUNİS HÜSEYNOV

ŞUŞA SALNAMƏSİ

Bakı – 2015

müdafiə qurğularının, iri malikanələrin hündür hasarlarla əhatə olunması ilə bağlı idi.

Şuşada *XX əsrin 60-cı* illərinə qədər çoxmərtəbəli binaları barmaqla saymaq olardı. Belə binalara ehtiyac da olmamışdır. Daş və əhəngdən inşa olunan binaların otaqları geniş, hündür və işıqlı idi. Geniş eyvanlar binalara xüsusi gözəllik və yaraşlıq verirdi. Həm də şəhərin bütün evlərinin üzü qibləyə baxırdı.

Şuşada inşa olunan binalar və imarətlər şərqli arxitekturası ənənələri əsasında tikilmişdir. Binaların demək olar ki, hamısı saf daşdan və əhəngdən inşa olunmuşdur. Xanlara, onların övladlarına, hərbiçilərə varlı adamlara, tacirlərə, sövdəgarlara, ali din xadimlərinə və habelə iqtisadi cəhətdən imkanlı olanların yaşayış mülkləri hasarlarla əhatəli idi.

Xan sarayı, İbrahim xanın oğlu Məhəmməd həsən ağanın, Qara Böyük xanının, Hacı Dadaşın, Hacı Qulunun, M.M.Nəvvabın, Nəcəfqulu ağanın, C.Qaryağdı oğlunun, Zöhrəbəyovların, Mehdiqulu xanın. Xurşudbanu Nətvanın, yüzlərlə bəy, ağa, din xadimlərinin, tacirlərin və digər sosial zümrəyə mənsub olanların mülkləri Şuşa qalasının əzəmət və şöhrətini sanki özlərində əks etdirirdilər.

Keçən əsrin 20-ci illərinə qədər Şuşa qalasında *6 mindən çox monumental-yəni əzəmətli, möhtəşəm, böyük binalar var idi.* Bu binalarda yaşayan sakinlər həmin binalara daha çox yaraşlıq və əzəmət verirdilər.

Şuşa qaləsindəki imarətlər, inzibati binalar və digər memarlıq abidələri *Qarabağ xanlığının silinməz və unudulmaz tarixinin yaddaşındır.*

Şuşa qalası *17 məhəllədən ibarətdir.* Məhəllə, küçələri, səkilər bütövlüklə parıltılı mərmər daşlarla döşənmişdi. Gecələr daşlar işıq verirdi. Şəhər təmizliyi, yaşıllığı ilə göz oxşayırdı. Küçələr ensiz, cazibədar və bir-birinə bənzəyirdi.

Hər bir məhəllənin ərazisində meydan var idi. Meydanların böyüklüyü və kiçikliyi yaşayış binalarının və sakinlərin sayından asılı idi. Bayram şənlikləri və idman oyunları həmin meydanlarda keçirilərdi.

Şuşanın 17 məhəlləsinin ayrı-ayrılıqda məscidi və müqəddəs ocağı (PİR) var idi. Həmin müqəddəs ocaqların on biri mənim yadımdadır. Eyni zamanda 17 məhəllə məscidi də məhəllələrin sakinlərinin sayına görə tikilmişdir. Memarlıq üslubuna əsasən onlar bir-birini təkrar edir.

Məhəllə məscidlərindən başqa Şuşa qalasında 2 cümə məscidi də var. Onlar yuxarı və aşağı Kövhər ağa məscidləridir. Deməli, Şuşa qalasında ümumilikdə 19 məscid var. Cümə məscidləri dedikdə müsəlman tarixi ilə istirahət günü nəzərdə tutulur. Şuşalılar cümə günlərində hər iki məsciddə kütləvi surətdə cümə namazı qılırdılar.

Məhəllə məscidlərinin üzərində bir, cümə məscidlərinin üzərində isə iki minarə var. Cümə məscidləri həcminə, memarlıq üslubuna, xarici və daxili divarlarına yazılan “*Qurani-Kərim*” sürətlərinin ayələrinə görə məhəllə məscidlərindən fərqlənirlər. *Ümumiyyətlə Kövhər ağanın adı ilə bağlı olan məscidlərə girərkən adamda xoş əhval-ruhiyyə yaranırdı. Sanki adam özünü behişdə, cənnət bağında hiss edirdi.* Məscidlər səcdə yeri olmaqla adamların ən çox ziyarətgah yerləri idi. *Yayda məscidlər adamlara sərinlik, qış aylarında isə istilik bəxş edirdi.*

Hər bir müsəlman ölkəsində olduğu kimi Şuşa məscidləri də dini ideoloji mərkəz idi. Burada dini elmlərlə yanaşı elmi biliklərin də təbliğinə geniş yer verilirdi. Şuşa din xadimləri *Şərq ölkələrinin* aparıcı dini ali məktəblərini bitirənlərə və yerli dini mədrəsələrdə təhsil alanlar idilər.

Məscidlərimiz şuşalıların mənəvi cəhətdən zənginləşmələri sahəsində böyük rol oynayırdılar. *Xüsusilə 1905-1906-cı*